

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 29

Заснований в 1996 році

Рівне – 2004

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.**Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 29. — Рівне: РДГУ, 2004. — 157 с.**

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**Головний редактор:**

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний університет „Рівненський економіко-гуманітарний інститут” ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – кандидат психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №9 від 28.05.2004 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 10.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2004

2. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: Наук.-метод. посібник. / Наук. Ред. О.Л. Кононко. – К.: Ред. журнал „Дошкільне виховання”, 2003. – 243 с.
3. Поніманська Т.І. Філософсько-педагогічна сутність гуманістичного виховання// Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Зб. наук. праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 23. – Рівне: РДГУ, 2002. – С. 23-26
4. Шиянов Е.Н., Котова И.Б. Становление и развитие гуманистической педагогики. – Ростов-на-Дону, 1997. – 144 с.

Резюме. В статтє «Изобразительная деятельность дошкольников в контексте гуманистической концепции образования» раскрываются возможности построения модели изобразительной деятельности на идеях гуманистической педагогики.

Автор представляет экспериментальную модель изобразительной деятельности и результат её апробации в практике дошкольного образования.

Ключевые слова: изобразительная деятельность, искусство, дошкольник, красота, гуманизм, саморазвитие.

Summary. The possibilities of constructing the model of activities in the field of fine on the ideas of humanitarian pedagogies are revealed in the article „Fine arts activities of pre-school children in the context of the humanitarian conception of education,„

The author represents the experimental model of fine arts and the results of its approbation in the pre-school education practice.

Key words: fine arts, activities, art, pre-school child, humanism, beauty, self-development.

Одержано редакцією 23.05.2004.

УДК: 372.2

Г.Ф.МЕНАЛЮК

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Резюме. Стаття присвячена проблемі удосконалення процесу навчання дітей дошкільного віку елементам математики, зокрема, формування логіко-математичного мислення, що є основою логіко-математичної компетентності. Актуальність цієї проблеми визначається метою національної дошкільної освіти – створити сприятливі умови для особистісного становлення і творчої самореалізації кожної дитини, формування її життєвої компетентності, розвитку в неї ціннісного ставлення до світу Природи, Культури, Людей, Самого Себе.

Ключові слова: логіко-математичний розвиток, логічна підготовка, логіко-математична компетентність.

Постановка проблеми. З погляду сучасної концепції педагогічної освіти метою формування у дошкільників “елементарних математичних уявлень” (Г.М.Леушина), “передматематичної підготовки” (А.А.Столяр) є не лише навчання їх лічби та обчислення, орієнтування у просторі й часі, але і формування логічних умінь. Мається на увазі не пряме навчання логічним операціям і відношенням, а підготовка дітей шляхом практичних дій до засвоєння точного значення слів і словосполучень, які називають ці операції та відношення. Відповідно до такого підходу у змісті дошкільної освіти, окресленому Базовим компонентом дошкільної освіти, виділено математичний і логічний аспекти, засвоєння яких забезпечує логіко-математичну компетентність – уміння здійснювати класифікацію геометричних фігур, предметів, множин; серіацію за величиною, масою, об’ємом, розташуванням у просторі й часі; обчислення та вимірювання кількості, довжини, висоти, ширини, об’єму, маси, часу [1,7].

У науковій літературі існує чимало праць, де розглядається питання удосконалення процесу навчання дітей елементам математики (О.Г.Брежнева, Т.І.Єрофєєва, Г.М.Леушина, З.Є.Лебедева, Т.В.Тарунтаєва, К.Й.Щербакова, О.О.Фунткіова та ін.).

Деякі аспекти формування та розвитку логіко-математичних уявлень та умінь вивчалися Н.І.Баглаєвою, З.О.Михайловою, А.А.Столяром, Р.Ф.Соболевським та ін. В працях Н.І.Баглаєвої визначений комплекс умінь, що характеризує логіко-математичну компетентність старших дошкільників, виділені деякі прийоми розвитку у дітей узагальнених способів розв’язання математичних завдань, засоби побудови ними своєї пізнавальної діяльності.

Заслужують уваги положення про гру як метод формування математичних знань та логічних умінь, пізнавального відношення до дійсності, розвинені в працях А.А.Столяра, Р.Ф.Соболевського, Б.П.Нікітіна, З.О.Михайлової та інші. Автори (А.А.Столяр, Р.Ф.Соболевський) розробили методику введення дітей у світ логіко-математичних уявлень: властивостей, відношень, множин, операцій з множинами, логічних операцій за допомогою спеціальної серії навчальних логіко-математичних ігор. Ці ігри моделюють важливі поняття не тільки математики, але й інформатики (алгоритми, кодування інформації, обчислювальна машина, програма, що управляє роботою обчислювальної машини і т.д.). В них моделюються такі логічні і математичні конструкції, а в

процесі гри розв'язуються такі задачі, які сприяють прискоренню формування і розвитку у дітей простих логічних структур мислення і математичних уявлень. Розвиваючий ефект ігор забезпечується використанням в них спеціального дидактичного матеріалу – “логічні об'єкти” [2;3;5].

Не менш важливими є інтелектуальні ігри – головоломки (З.О.Михайлова, І.Стеценко, О.Стрижак), в яких діти вчать самостійно і нестандартно міркувати, грамотно обґрунтовувати свою точку зору, самостійно приймати рішення, не боятися завдань з багатьма варіантами розв'язку.

Разом з тим, питання розвитку логічних умінь в процесі навчання елементам математики лишається не до кінця з'ясованим. Так, недостатньо розв'язане питання стосовно педагогічних умов прийомів забезпечення логіко-математичної компетентності старших дошкільників.

Мета нашої статті – на основі експерименту визначити певні педагогічні орієнтири роботи педагогів, які б ефективно впливали на логіко-математичний розвиток дітей.

Дослідженням було охоплено 45 дітей шостого року життя. Констатуючий експеримент був спрямований на вивчення особливостей логіко-математичної компетентності дітей. Задля обстеження використовували критеріально-орієнтовні тести (Корт) з загальною кількістю завдань 15. Кожне завдання мало вищий бал – 5. Загальна кількість балів складала – 75. На основі здобутих даних були визначені діти з різним рівнем розвитку логіко-математичної компетентності.

До першої групи (75 балів) увійшли діти порівняно високого рівня сформованості логіко-математичних умінь. Вони мають знання з усіх розділів програми з математики (Множина. Величина. Геометричні фігури. Орієнтування в просторі. Орієнтування в часі.); вміло використовують класифікацію геометричних фігур, предметів, сукупностей за якісними ознаками та чисельністю, вишукують найпростіші усні обчислення. Діти цієї групи виявляють інтерес до логіко-математичної діяльності, розв'язують логічні задачі. Але аналізують, виділяють головне тільки при підказці вихователя, додаткових запитаннях, як і допомагають зорієнтуватися в ситуації. Діти не вміють відстоювати своїх суджень.

Діти другої групи (60-45 балів) рахують, обчислюють, вміють вимірювати, користуються геометричними фігурами як еталонами при визначенні форми предметів, орієнтуються в просторі та часі. Але операції порівняння та визначення загальних та відмінних ознак і здійснення на цій основі класифікації та серіації утруднені. Знання мають здебільшого формальний характер, не використовуються дитиною в процесі розв'язання інших завдань.

Діти низького рівня (40 балів та нижче) характеризуються нестійкістю математичних знань та низьким рівнем логічних умінь. У них відсутнє вміння розмірковувати, обґрунтовувати, доводити і відстоювати правильність свого міркування. Логічні завдання дітей не цікавлять.

Аналіз даних констатуючого експерименту дав змогу зробити висновок про значну перевагу суто математичних знань та умінь у дітей над рівнем розвитку їхніх логічних умінь. Навіть у дітей високого рівня математичної активності при наявності інтересу до логіко-математичної діяльності виникали труднощі при виконанні завдань на серіацію за розташуванням предметів у просторі, перебігом подій у часі. Діти не могли самостійно виводити нове знання із засвоєного, відстоювати правильність свого міркування, будувати найпростіші висловлювання за допомогою зв'язки „і”, „чи”, „якщо, то”, „ні”, встановлювати зв'язок причин і наслідків.

В процесі констатуючого експерименту з'ясувалось, що розумова активність дітей в значній мірі залежить від умінь вихователя створити відповідні для формування в дошкільника пізнавальної активності. Цим умінням більшість вихователів не володіють. Зокрема, спостерігаються організаційно-методичні труднощі, пов'язані з добором методів і прийомів, спрямованих на розвиток у дітей логіко-математичної компетентності.

У здійсненні формуючого експерименту виходили з положення про те, що навчання дошкільника розмірковування має бути одним з важливих педагогічних завдань. І його належить розв'язувати в контексті особистісного розвитку дитини в цілому то логіко-математичного зокрема. При цьому важливі не стільки логіко-математичні вміння дошкільника самі по собі, скільки його здатність використовувати їх у різних життєвих ситуаціях, розсудливо поводитися, проявити високу пізнавальну активність, кмітливість, гнучкість мислення, самостійність суджень.

Тому експериментальна модель навчального процесу була побудована на таких основних принципах:

- навчання дошкільників математики в контексті їх практичної та ігрової діяльності, в процесі розв'язання ними проблемних завдань;
- організації ігрової і практичної діяльності дітей, стимулюючої появу пошукових способів орієнтації в завданнях;
- вправлення в умінні досліджувати, трансформувати, експериментувати, моделювати різні за величиною, кількістю, просторовим розміщенням об'єкти;
- стимулювання бажання самостійно виводити логічні судження;
- створення середовища, яке давало б дитині можливість почувати себе відкривачем нових знань, ситуації, де необхідно примінити отримані знання.

Ефективність занять з математики була досягнута дотриманням певних педагогічних умов.

Одним із важливих орієнтирів при проведенні занять було включення в зміст кожного заняття з математики завдань, спрямованих на розвиток мислительних операцій. Серед них були:

- завдання з використанням алгоритмів, графів, моделей, схем – формул;
- з логічним навантаженням (головоломки, математичні кросворди, ребуси, лабіринтні завдання, цікаві квадрати тощо);
- з елементами дослідження (це, зокрема, вправи із словами: порівняйте, доведіть, покажіть, виділіть);
- завдання з „логічними блоками”, з обручами, за допомогою яких формується поняття про заперечення деякої властивості за допомогою частки „не”, про логічні операції „і”, „або”, „якщо, то”; діти вчать класифікувати предмети за однією, двома і трьома властивостями; знаходити спільну властивість групи предметів, придумувати властивості, за допомогою яких задані предмети можна розділити на дві або три групи (множини), (множини можуть мати спільні елементи-переріз); виділяти елементи множин, які мають одразу кілька властивостей (належать до перерізу множин);
- завдання, в яких необхідно за недобудованими діаграмами множин придумувати елементи множин, яких не вистачає, і подати всі множини на малюнку, описуючи їх елементи (для цього діти мають не тільки навчитися правильно розміщувати предмети на аркуші, а й пояснювати, чому саме ці предмети розміщені (або не розміщені) на певному місці сторінки).

Другим важливим напрямком занять було створення проблемних ситуацій, пошуку способів розв'язання цих ситуацій, пошук способів розв'язання цих ситуацій самими дітьми (при незначній допомозі дорослих). Головне завдання полягало в тому, щоб не повідомляти дитині інформацію, а створити умови для її власних спостережень і роздумів.

Ще одна, не менш важлива педагогічна умова проведення занять з математики – мотивом засвоєння знань має бути власна потреба дитини, а не вимоги з боку дорослих. А для цього організація навчання має забезпечувати пізнавальний інтерес і стійкість уваги, давати можливість кожній дитині бути співучасником процесу виконання завдань іншими дітьми, включати всіх дітей в процес розв'язання завдання.

Нарешті, дуже важливим напрямком занять було використання організаційних засобів активізації мислительної діяльності дітей: „Подумайте, здогадайтеся”, „Висновки будете робити самі”, „Доведіть”, „Як ще можна сказати, зробити”. Але вони спонукали лише зовнішню, моторну активність, сприяючи певному зосередженню дітей на навчальному завданні, прискорюючи дію з наочним матеріалом.

Активність внутрішню, мислительну викликали різними прийомами активізації, які залежали від мети змісту навчання, особливостей засвоєння матеріалу. Такими прийомами були:

- порівняння, протиставлення, узагальнення, обстеження;
- продуктивно-пізнавальні і репродуктивно-пізнавальні запитання;
- словесні звіти дітей після виконання логіко-математичних завдань;
- відповідь з доведенням;
- відстоювання своїх суджень.

Висновки. Результативність описаного підходу до педагогічної роботи з дітьми виразилась в значній активізації їхньої мислительної діяльності. Показниками мислительної активності дітей на заняттях з математики та повсякденному житті можна вважати наявність інтересу до навчального завдання і процесу його розв'язання, прояв самостійності в пошуку розв'язання, уміння помічати і виправляти свої помилки і помилки товаришів, задавати запитання, висувати пізнавальну задачу в напруженій ситуації, доводити і відстоювати правильність свого міркування, у потрібний момент відтворювати знання, використовувати їх у різних життєвих ситуаціях. Зазначені педагогічні умови та прийоми ефективно вплинули і на суто математичні знання та уміння дітей. Все це в сукупності забезпечить логіко-математичну компетентність дошкільнят.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К.: Ред. ж-лу “Дошкільне виховання”, 1999. – 62с.
2. Баглаєва Н.І. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дошкільнят // Дошкільне виховання. – 1999. – № 7. – С.13.
3. Брежнєва О.Г. Цифри подобаються, а грати з ними важко... Дослідження пізнавальної активності дітей шестирічного віку // Дошкільне виховання. – 1997. – №3. – С.10-11.
4. Кононко О.Л. Розвинена особистість як гарант життєвої компетентності // Початкова школа. – 2001. – № 3. – С. 11-12.
5. Тихомирова Л.Ф., Басов А.В. Развитие логико-математических учений. – М., 2002. – 42с.

Резюме. Стаття посвячена проблеме усовершенствования процесса обучения детей дошкольного возраста элементам математики, в частности, формирования логико-математической компетентности. Актуальность этой проблемы определяется целью национального дошкольного образования – создать условия для личностного становления и творческой самореализации каждого ребёнка, формирование его жизненной компетентности, развития оценочного отношения к миру Природы, Культуры, Людей, Самого себя.

Ключевые слова: логико-математическое развитие, логическая подготовка, логико-математическая компетентность.

Summary. The article is devoted to a problem of the perfection of the instructional process of the children of pre-school age to elements of mathematics, in particular, to formation logic-mathematical competency. The actuality of

this problem is determined by the purpose of national pre-school education – to create conditions for personality formation and creative selfrealization every child, the formation of it vital competency, the development of an estimated attitude to the world of Nature, Culture, People, Self itself.

Key words: *logic-mathematical development, logical preparation, logic-mathematical competency.*

Одержано редакцією 12.04.2004.

УДК: 37.018.2(430)(09)

С.А.БЄЛОВА

КОМПЛЕКСНЕ НАВЧАННЯ В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ ПЕДАГОГІВ БРЕМЕНСЬКОЇ ШКОЛИ 20-Х РР. ХХ СТ.

Резюме. *Стаття присвячена проблемам комплексного навчання в педагогіці початку ХХ ст.: розглянуто історію виникнення технології, особливості її застосування в реформаторській педагогіці, методику комплексного викладання в експериментальних Бременських школах 20-х рр. ХХ ст.*

Ключові слова: *комплексне навчання, розвивальне навчання, міжпредметні зв'язки, пізнавальна активність учнів.*

Постановка проблеми. Актуалізація процесів гуманізації і демократизації сучасної вітчизняної освіти зумовлює зростання інтересу до теорії і практики гуманістичних педагогічних систем минулого. На нашу думку, звернення до педагогічної моделі, розробленої і втіленої у практику експериментальних шкіл представниками німецького реформаторського руху початку ХХ ст. Людвігом Гурлітом, Генріхом Шарельманом і Фрицем Гансбергом, є доцільним завдяки ефективності їхньої гуманістичної освітньої системи, новаторстві дидактичних форм, спрямованих на самореалізацію, розвиток особистості шляхом опори на емпіричний та чуттєвий досвід, інтереси дитини.

Реформаторська діяльність Бременських педагогів привернула увагу вітчизняних дослідників 10-20 років ХХ ст. – А.Готалова-Готліба, М.Даденкова, О.Музиченка, С.Пастернака. На жаль, в сучасній українській педагогіці спадщина Бременських реформаторів майже не вивчається. Водночас дослідження сучасних німецьких (Г.Бек, Е.Менде, Е.Отто, Г.Штокер, П.Хайткемпер) і російських (І.Батчаєва, Л.Образцова, М.Певзнер) вчених доводять значення педагогічної спадщини Бременських діячів для сучасної школи. На нашу думку, заслуговують на увагу засоби оптимізації дидактичної системи в експериментальних Бременських школах 20-х рр. ХХ ст., що не висвітлені російськими та вітчизняними дослідниками.

Метою нашої наукової розвідки є дослідження специфіки комплексного викладання в педагогічній системі Бременської наукової школи 20-х рр. ХХ ст. (Німеччина) з погляду можливості його використання в сучасній вітчизняній школі.

Бременські педагоги ще на початку ХХ ст. виступали з різкою критикою традиційної системи освіти, спрямованої на надання учням лише системи знань, що, на думку Л.Гурліта, призводить до формування “освічених звірів” [4, 55]. Єдність навчання, виховання і розвитку особистості в педагогічній системі Бременських реформаторів здійснюється шляхом упровадження моделі розвивального навчання, яка передбачає перебудову головних структурних компонентів навчальної діяльності. Г.Шарельман надто низько оцінює традиційну форму активізації учнів за допомогою питань педагога, оскільки вона веде до внутрішньої пасивності учнів, які звикають думати лише при запитаннях. Активізація пізнавальної діяльності учнів досягається завдяки докорінній перебудові навчального процесу: зміні провідних видів діяльності учня і педагога, акцентування саме процесуального боку освітньої діяльності учнів. Перевага надається процесу засвоєння знань у ході дослідницької, пошукової діяльності. Як зазначає Ф.Гансберг, у процесі навчання учні повинні постійно мати на увазі питання: “Чому?” і “Як?” [3; 44].

Організація процесу навчання як дослідницької діяльності учнів передбачає утвердження нових форм навчання, що здійснюються шляхом інтеграції навчальних предметів (комплексне, епізодичне навчання, різні форми наочного викладання); інтеграції різних видів навчальної діяльності учнів (розумова, емоційна, фізична, художня); варіативності організаційних форм навчання (індивідуальне, групове, фронтальне); нових функцій педагога. Важливим засобом наближення школи до життя і потреб дитини педагоги вважають комплексне (Gesamttunterricht), або, за визначенням Г.Шарельмана, “надпредметне” навчання, що поєднує матеріал з різних наукових галузей навколо певних тем і організується як поступове ускладнення та вдосконалення життєвого досвіду дітей, навичок самостійної індивідуальної та колективної праці.

Вперше методика комплексного викладання була запропонована П.Карпантьє у 1867 р. у французьких виховних будинках. Наприкінці ХІХ - початку ХХ ст. ідея комплексного навчання не лише в початкових, а й в середніх класах пов'язувалася Ф.Кенігсбауером, О.Шмідтом, Ф.Юнгом, Лейпцігською педагогічною спілкою з прагненням наблизити дидактичний процес до інтересів і запитів дитини. Активному втіленню комплексного викладання сприяли О.Декролі, Дж.Дьюї, А.Фер'єр; методику комплексного навчання широко застосовували реформатори початку ХХ ст. Г.Гаудіг, П.Денглер, Г.Кершенштейнер. Цілісну концепцію комплексного навчання створив Б.Отто, який вбачав значення комплексного викладання в задоволенні природної допитливості дитини, вихованні толерантності у процесі вільного спілкування, створенні цілісної картини світу шляхом інтеграції

ЗМІСТ

Вітаємо ювіляра	3
1. Бозуш А.М. Проблеми сімейного виховання дітей у спадщині В.О.Сухомлинського.....	4
2. Кононко О.Л. Самосвідомість у житті дошкільника	6
3. Борисова З.Н. Виховні цінності у формуванні особистості дитини в педагогічній системі А.С.Макаренка	11
4. Золотухіна С.Т. Освоєння історико-педагогічного досвіду як умова формування професійної компетентності сучасного вчителя.....	13
5. Поніманська Т.І. Особистісні пріоритети гуманістичного виховання	19
6. Дичківська І.М. Підготовка вихователя як суб'єкта інноваційної педагогічної діяльності в контексті сучасних тенденцій розвитку освіти	24
7. Бєленька Г.В. Основні етапи формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку.....	31
8. Пальчевський С.С. Глобалізація як принцип соціалізації дітей дошкільного віку	35
9. Карпенчук С.Г. Функція педагогічної технології – системотвірна.....	40
10. Машикіна Л.А. Формування професійної компетентності студентів в процесі педагогічної практики	43
11. Розальська Н.В. Деякі аспекти організації та проведення педагогічної практики майбутніх гувернерів у ВУЗі.....	48
12. Ніколайчук Г.І. Підвищення ефективності мовленнєвого розвитку дошкільників	51
13. Леценко Г.П. Наступність у формуванні діалогічної компетенції дітей дошкільного віку та учнів початкових класів і основної школи	54
14. Степанова О.І. Активізація методів роботи з розвитку мовлення дошкільників	58
15. Трусова О.Л. Декоративне мистецтво як засіб формування цілісної естетичної культури	61
16. Горопаха Н.М. Формування у дітей старшого дошкільного віку вмінь навчального співробітництва з педагогом та однолітками.....	65
17. Машиовець М.А. Актуальність проблеми формування уявлень про сім'ю у дітей дошкільного віку	69
18. Богініч О.Л. Готовність батьків до народження дітей	75
19. Маліновська Н.В. С.Ф.Русова: концепція мовної освіти і мовленнєвого розвитку дітей	79
20. Борова В.Є. Коригування звукової культури мовлення дошкільників у програмно-методичних документах	81
21. Самсонюк Н.Ф. Гуманна сім'я – основа самоствердження дошкільника	86
22. Сварковська Л.А. Дослідження фізичної готовності до школи дітей 6 років.....	90
23. Литвиненко С.А. Діагностика готовності майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності	92
24. Загородня Л.П., Матвієнко З.Е. Підготовка майбутніх вихователів до реалізації завдань екологічного виховання дошкільників з урахуванням екологічних особливостей регіону	96
25. Зданевич Л.В. Комплексне дослідження процесу адаптації студентів-першокурсників до умов життєдіяльності.....	100
26. Гордій Н.М. Проблема розумового виховання дітей в сім'ї у вітчизняній періодичній пресі (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.)	104
27. Фасолько Т.С. Відповідальна поведінка як складова соціальної компетентності дошкільника.....	109
28. Янцур Л.А. Індивідуальні відмінності в розвитку інтересу до зображувальної діяльності у старших дошкільників на заняттях	112
29. Дронова О.О. Образотворча діяльність дошкільників у контексті гуманістичної концепції освіти	117
30. Меналюк Г.Ф. Шляхи забезпечення логіко-математичної компетентності старших дошкільників.....	121
31. Бєлова С.А. Комплексне навчання в теорії і практиці педагогів Бременської школи 20-х років ХХ століття	124
32. Марчук Г.В. Соціальна компетентність дошкільника у структурі особистості.....	127
33. Козлюк О.А. Педагогічні умови формування гуманістичної спрямованості спілкування дітей старшого дошкільного віку.....	130
34. Косарєва О.І. Психолого-педагогічні моделі вивчення взаємодії батьків і дітей	133
35. Глінчук Ю.О. Виховання дітей у кардіоревматологічних санаторіях України.....	137
36. Герасимчук Ю.О. Педагогічні засоби формування професійно-пізнавальних інтересів у ВУЗі.....	140
37. Врочинська Л.І. Народна казка як засіб виховання гуманної поведінки у старших дошкільників	142
38. Федорова Н.В. Діалогічні засади організації гуманістично орієнтованої педагогічної взаємодії.....	145
39. Онищук І.А. Психолого-педагогічний аспект проблеми інтересу до мистецької діяльності у дітей старшого дошкільного віку.....	148
40. Кравець Л.М. Моделювання процесу розвитку педагогічної рефлексії майбутнього вчителя.....	150
Відомості про авторів	153

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

НАУКОВІ ЗАПИСКИ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Випуск 29

Заснований у 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактори збірника Дичківська І.М., Степанова О.І.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

Комп'ютерна верстка Хомяк О.Л.

Здано до набору 17.05.2004 р. Підписано до друку 28.05.2004 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 23,48. Обл. вид. арк. 23,83. Замовлення № 33/1. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31

Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки (к. 98,
тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі

Рівненського державного гуманітарного університету

33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59   **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 29. — Рівне: РДГУ, 2004. — 157 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 10.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20